

MURÁNYI PÉTER

TERMÉSZETES NYELVTANULÁS

MURÁNYI PÉTER

TERMÉSZETES NYELVTANULÁS

Leviter

Copyright © Murányi Péter, 2015

Megjelent a Nemzetközi NLP Alapítvány és a Leviter Kft.
közös kiadásában
e-mail: leviter@leviter.hu
www.leviter.hu

Lektorálta: Fábián Emese, Melocco János
Borítóterv: Barta Balázs
Borítógrafika (címoldal): Nagy Judit
Hátsó borítógrafika és képek: Rontó Lili
Szerkesztette: Darvasi Linda
Felelős kiadó: Cserkúthy Balázs

ISBN 978-963-89833-0-5

Minden jog fenntartva!

E könyvet vagy annak részleteit bármely formában reprodukálni
vagy közölni csak a kiadó vagy a szerző előzetes engedélyével lehet.

Tartalomjegyzék

Köszönetnyilvánítás	7
Előszó	9
<i>Használati útmutató a könyvhöz, melyből kiderül, hogy a nyelveket illetően csodálény vagy.</i>	
I. rész: A beszéd ösztöne	15
<i>Miért természetes, könnyű és mámorító nyelveket megtanulni. Alapelvek, melyek segítségével megszabadulhatsz korlátozó be-idegződésektől és felébredsz eddig szunnyadó zsenialitásodat.</i>	
II. rész: Belépés a kultúrába	51
<i>A szavak előtti mozzanatok: a testünk és a hangok titkai. A nyelvet megnyitó mondatok. Mire van szükség ahhoz, hogy tényleg belépj?</i>	
II. 1. Testi minták	53
II. 2. Hangok, dallam, kiejtés	68
II. 3. Tanulómondatok	82
II. 4. A belső beszéd	96
II. 5. Átlépni a vízválasztót	110
III. rész: Készségek	113
<i>Most észreveheted, hogy a „nyelvtelhetséget” adó különféle képességekből melyik van már meg neked, majd lépésről-lépésre a magadévá teheted és tökéletesítheted a többit.</i>	
III. 1. Kommunikáció	115
III. 2. Megértés	131
III. 3. Megjegyzés	136
III. 4. Nyelvtan	169
III. 5. Olvasás, szövegértés	187
III. 6. Írás	208
IV. rész: Anyanyelvi környezet	223
<i>Hogyan bújhatsz be otthon az új kultúrába úgy, mintha külföldön élnél? Miképp tanulhatsz a mindennapi tevékenységeiden és a kedvenc időtöltéseiden keresztül?</i>	
IV. 1. A kultúrágubó megszövése	225
IV. 2. A mentor	232

IV. 3. Eszközök	245
IV. 4. Elutazás	258
V. rész: Most te jössz!	265
<i>Gyúrd hát fel az ingujjad, és léptesd életbe a tanultakat!</i>	
<i>Részletes kérdőívek garmada. Hogyan tervezz bölcsen és miképpen menj végig az úton vidáman?</i>	
V. 1. Célok	267
V. 2. Tanfolyamok, tanárok és tangó	283
V. 3. A Nagy Terv	312
V. 4. Megvalósítás	318
V. 5. Új utak	331
VI. rész: Haladó módszerek és további gondolatok	337
<i>A megszelídített rém. Hol tárold azt a sereg nyelvet, amit hamarosan tudni fogsz? Miképp csalogass elő olyat, amiről azt hitted, hogy már eltűnt? Hasznos tudnivalók egyes nyelvekről. Hogyan tanul meg a gyereked magától, és miképpen segíthetsz másnak tanulni? Miért jó a magyar?</i>	
VI. 1. Nyelvvizsga	339
VI. 2. Hogyan ápoljuk a kaméleont?	347
VI. 3. Megőrzés és feltámasztás	354
VI. 4. Melyiket válasszam?	365
VI. 5. Gyerekjáték	384
VI. 6. Mentorképző	393
VI. 7. A haza	406
Utószó	411
<i>A nyelvek, a kultúrák és a jövő.</i>	
Függelék	415

Köszönetnyilvánítás

A Természetes Nyelvtanulás módszereit nem én találtam ki; a legjobb esetben is csak leírtam az emberek ösztönös képességeinek egy részét. Ebben közvetlenül vagy közvetetten számos elődre, barátira és idegenre támaszkodtam – nem mindenkinek tudom a nevét, és egyébként is oldalakba telne valamennyiüket felsorolni. A sok arc közül kiemelkedik néhány tanáromé: Steve és Connirae Andreasé, az NLP Comprehensive hajdani tanítógárdájával együtt, nemkülönben Robert Diltsé, akik megtanítottak stratégikusan gondolkodni és modellezni. Richard Bandler és John Grinder az NLP alapítójaként érdemel elismerést, az utóbbi, akárcsak Charles Faulkner, néhány alapelemmel is hozzájárult a Természetes Nyelvtanuláshoz.

A modellek között volt Nádasdy Ádám, Emmanuele Marini, Simon Éva, Laura Aldea, Letenyei László, valamint a nemzetközi hippitáborok számos, külsőleg talán kócos, ám annál tisztább elméjű és szívű spontán vagy tudatos nyelvzsenije. A modellezésben közreműködött Takáts Gergely. Volt és mostani kollégáim, Monáth Gábor, Legendi Péter, Murányi László, Gábor Virág, Melocco János modellként is szolgáltak, példákkal és ötletekkel is hozzájárultak az eszköztárhoz, az utóbbi pedig Fábián Emesével egyetemben jócskán túltett egy egyszerű lektoron.

A más nyelvű példákat ellenőrizte mások mellett Marta Garcia, Thomas Tichauer, Emmanuele és Elena, Török Katalin, Balai Zsolt, valamint az eszményi mentor mintaképeül is szolgáló Bülent Şimşek. A portugálokat Aldair de Fretas és Gustavo Kerkhoff, a finneket Peregi Dóra fordította.

Rajtuk kívül köszönöm a Természetes Nyelvtanulás-tanfolyamok résztvevőinek, akiktől szintén sokat lestem el. No és persze a számtalan jó embernek: a berber munkásoknak, törökországi meg iráni teherautósófőröknek, a mindenféle nemzetiségű földművesnek és filozófusnak, akik felfedezőutaimon felvettek, tápláltak és tanítottak: nyelvre, kultúrára és emberségre.

Előszó

A minap azt álmodtam, hogy egy csoport embernek kellett előadást tartanom a futásról. Már a színház kulisszái mögül hallottam a teremben lévő zsvajt – úgy hangzott, mintha színültig tele lenne a nézőtér. Kisandítottam a függöny mögül, és leesett az állam. Odakint száz és száz kerekesszékes sorakozott. Az emberek vidáman fészkelődtek az ülésben, egymáshoz csapkodták a térdüket, volt, aki szórakozottan a lábával gördítette tovább a székét, mint valami rollert.

A színpadra lépve nagy ováció fogadott.

– Éljen! – kiáltották. – Most végre megtudjuk, hogyan jussunk el könnyebben a célunkhoz!

– Hát először is ki kellene szállni a kerekesszékből... – kezdtem volna a mondókámat, de azonnal lehurrogtak.

– Hogyisne! Hogy orra essünk, és összetörjük magunkat a padlón? Azért jöttünk, hogy elmondja, miként guruljunk gyorsabban a tolokocsival!

– De hiszen önök láthatólag teljesen egészségesek – vetettem ellen halkan.

– Még mit nem! – kiabáltak. – Igenis mozgássérültek vagyunk.

– Hetven éve járok ezzel a kocsival! – harsogta egy éltes dáma.

– Hozzánk nőtt! – hallatszott a baloldaltól.

– Víz-sza-fej-lő-dött-a-lá-bam! – bömbölte egy erőteljes fiatalember, a talpával verve a taktust a földön.

– És ez így megfelel önöknek? – kérdeztem.

– Jaj – sopánkodtak. – Dehogy. Ha tudná, mennyire nehéz így közlekedni! Milyen rémes felszállni a villamosra!

– Hát akkor megmutatom, hogyan lehet kiszállni. Beletelik egy kis időbe, amíg regenerálódnak az izmaik, de mindennap néhány lépéssel többet fognak tudni megtenni, hamarosan járnak majd, és elkezdhetjük a futóedzéseket – javasoltam. Eltorzult az arcuk.

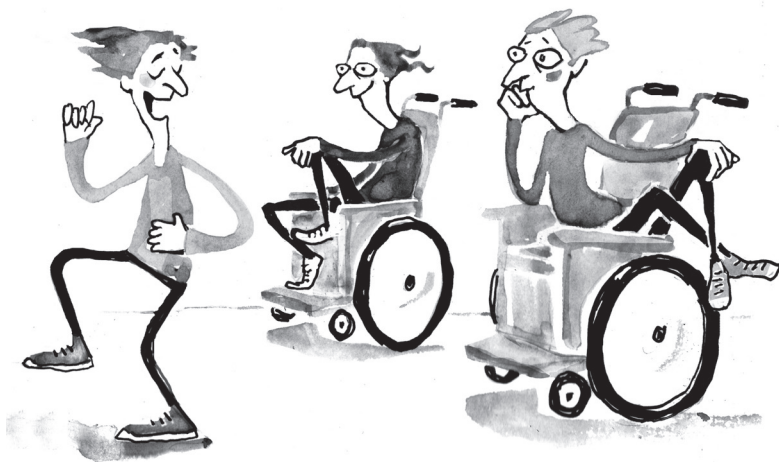
– Akkor hiába fektettünk be annyi évet a tolokocsi irányításába? – fintorogtak. – És különben sem hisszük. Csak azért, mert mozog a lábunk, miért tudnánk járni?

– Nekem kerek percc megmondta az orvosom, hogy soha többé nem fogok kikelni innen – lobogtatott egy paksaméta zárójelentést egy testes úr.

Már azon gondolkodtam, hogy menekülőre fogom, amikor egy ifjú hölgy megmentett.

– Hát nem emlékeztek, hogy valaha mindnyájan tudtunk járni? Mi lenne, ha egyszerűen újra kiprobálnánk? – kérdezte.

Döbönt csend lett.

A csodalény

Ez a könyv nem kevesebbet állít, mint hogy új nyelveket tanulni természetes és izgalmas, sőt kellemes folyamat. Ezenfelül lényegesen könnyebb, mint amilyenek gondolni szokták. Nem szükséges hozzá nyelvtankönyv, sem szótárfüzet, sőt, ha élsz az itt taglalt javaslatokkal és a nyelvet beépíted az életedbe, viszonylag keveset kell külön foglalkoznod vele, mégis hamarabb a tiéd lesz, mint gondoltad.

Az emberek többségének nem éppen ez a tapasztalata a nyelvtanulásról. Illetve az első nyelv még mindenkinek nagyszerűen megy, csak azután történik valami. Mintha a második szilvásgombócot már nem lehetne lenyelni, vagy a szüzesség elvesztése után örületes kínokkal kezdene járni a szex. Gondoltál már arra, hogy ez milyen különös? Az egyik legalapvetőbb emberi képességünk egyszerűen megszűnik,

és néhány csodalényt kivéve óriási fáradsággal bírunk úgy-ahogy magunkba gyömöszölni további nyelveket.

Ebben a könyvben azt szeretném megmutatni, hogy, ami a nyelvtehetséget illeti: bizony, te is csodalény vagy. Emellett, rengeteg módszert kapsz arra, hogy miképpen ébreszd fel a mostanáig netán horthyogó képességeidet. Ebben persze meglehetősen sokat segít, ha hajlandó vagy kikecmeregni az eddig igaznak tartott korlátaid ismerősen dohos, biztonságosnak tűnő börtönéből. Azaz elszánod magad, hogy másfajta dolgokat csinálj, mint eddig. A csodalénységed valóra váltásához szükség lesz némi kíváncsiságra, játékoságra, kezdeményezőkézségre, na meg rugalmasságra. Akármennyit kalimpálok itt, helyetted nem bírok megszólalni. Ketten viszont igencsak sokra vihetjük. Van kedved kipróbálni?

Használati útmutató

Ez a kézikönyv mindenféle szintű tanulónak szól. Akkor is a hasznodra lesz, ha eddig sikoltva menekültél, amikor elhangzott egy magyartól különböző mondat, és akkor is, ha már most kedvenc időtöltésed a nyelvekkel való ismerkedés. A százéves kezdőtől a megszállott nyelvőröcsögig mindenki találhat benne csemegéket. A leírás helyenként roppant részletes, dús az információ. Mindig arra koncentrálj, ami a te szinteden előrevisz – a többiért majd visszatérsz, amikor már ott tartasz. Lehet, hogy lesznek részek, melyek elsőre furcsának tűnnek – ezeket érdemes a leginkább kipróbálnod. Gondolj bele: az életben vajon mindig az ötös tanulók lesznek a legsikeresebbek? A nyelvtanulás lényege sem ott rejlik, ahova a tanteremben helyezni szokták – egészen más jellegű dolgokat kell csinálni ahhoz, hogy jól menjen.

Egyes gyakorlatokat fél perc alatt átfuthatsz, de az nem ugyanaz, mint a valóságban megtapasztalni a különféle változatait. Tartsd észben, hogy mindig az élmény által jössz rá, mi válik be neked. Amikor felmerül benned, hogy valamit kipróbálj-e vagy inkább tovább olvasd és még több ismeretet szerezz, a gyakorlatot válaszd. A Föld nyelveiben leggazdagabb területének, Új-Guinea szigetének egy közmondása szerint: *Minden tudás csak pletyka, ameddig be nem épült a csontba.*

Amikor majd új dolgokkal kísérletezel, időnként arra lesz szükség, hogy odafigyelj a belső folyamataidra. Hogy tudatossá tedd, ami ed-

dig ösztönösen zajlott le benned, és alkalmasint igazíts rajta. A tökéletes helyesíráshoz a szó leírt képét kell egy bizonyos módon magad elé vetítened, a jó kiejtéshez pedig a hangalakját hallanod. Ha eddig nem ment jól valamelyik, könnyen megtanulhatod, csak ahhoz először észre kell vened, hogy mit csinálsz a fejedben. Különös, de ezekre a gondolati műveletekre az iskolában nem tanítanak meg. Tantárgyakat oktatnak, az elsajátításukhoz szükséges képességek kifejlesztését ránk bízva. Hamarosan megtapasztalhatod, hogy mit csinálnak a fejükben, sőt a testükben a gyerekek, valamint a felnőttként is kiváló nyelvtanulók, és átveheted a stratégiáikból, ami tetszik. Amikor beszélni tanultál, magad is hasonlókat műveltél, úgyhogy menni fog.

Ha meg akarod ismerni a nyelvtanulás lehetőségeit, valószínűleg a leghasznosabb egyszer végigolvasnod az egész könyvet, hogy összeálljon a teljes kép. Ezután pedig barkácskalauzként kezelheted, vagyis kiválaszthatasz egyet-egyed a téged legjobban érdeklő részekből, és végigcsinálhatod valamennyi munkafolyamatot. Természetesen a kedved szerint el is térhetsz az itt közölt „tervrajzoktól”, ötletadónak, inspirációnak is tekintheted őket. Mindenesetre egyszerre egy részletre koncentrálva, szép sorban egyre több képességedet finomíthatod ki, és újra kiváló nyelvtanulóvá válhatsz. Akár már az első olvasáskor is, ha kedved kerekedik kipróbálni valamit, nyugodtan hajítsd a hátad mögé az irományt, és vesd bele magad az élménybe! Amikor utána kisimitod a lapokat és folytatod az olvasást, több értelme lesz az egésznek.

Az itt szereplő témák mind-mind összefüggnek egymással, akár az erdő életközösségébe tartozó élőlények. A filmekből való tanulás kapcsolódik a megértéshez is, a kiejtéshez is, az emlékezéshez is, de csak egy helyen fogjuk részletesen tárgyalni (a filmeket történetesen az *Anyanyelvi környezetnél*). A többinél csupán megemlítjük, jelezve, hogy hol találod a téma kifejtését. Az alapgondolatok és a legfontosabb módszerek így is vissza-visszaköszönnek majd, hogy egyre jobb barátaiddá válhassanak. Meg akarlak ugyanis győzni arról, hogy nyelvzseni vagy, márpedig a legtöbb ember nem éppen ezt hiszi magáról. A természetes képességeidet eddig visszafogó, nem kimondottan hasznos téziseket már annyiszor hallottad az életed során, hogy pillanatnyilag azok tűnnek logikusnak. A siker előfeltétele, hogy elkezdj működképesen gondolkodni saját magadról, a tanulásról, a nyelvekről. Az új gondolatokkal ezért hasznos többször találkoznod,

hogy egyre mélyebben megismerhesd őket. A növényeknek is kell az öntözés, hogy gyökeret ereszthessenek. Valószínűleg nem egyik pillanatról a másikra fogsz rádöbbenni, hogy milyen szédületes nyelvtelhetség vagy – e tudás fokozatosan válik bizonyossággá benned.

A forgatókönyv

A könyv részekre, azon belül fejezetekre tagolódik. Mondjuk, hogy a nyelvtudás olyan, mint bejáratosnak lenni a hollywoodi filmcsillagok világába. Ebben az esetben az első rész az általános felkészítés. Megtudunk belőle egyet s mást arról, hogy miként érdemes hozzáállni a színészekhez, és hogyan lehet könnyen bánni velük. Azaz megértheted, miért természetes nyelveket elsajátítani, és miért fog menni neked is, bármilyen tapasztalataid voltak is korábban. E rész végén is előfordul egy gyakorlat, de ez azért inkább olvasni- és elgondolkodnivaló. Ha ég benned a tettvágy, ki is hagyhatod a szövegelést, és rögtön előrelapozhatsz a téged leginkább érdeklő módszerekhez, később visszatérve az elmélethez.

A következő három részben bekerülsz a hírességek közé. A második rész arról szól, hogyan szerezz meghívót a buliba. Megmutatja, hogy miképp tudsz egy új kultúra részévé válni, akár még mielőtt egyáltalán kinyitnád a szádat. A harmadik rész ismerteti azokat a tulajdonságokat, amelyekre szükséged lesz, hogy érvényesülhess a társaságban. Vagyis a nyelv elsajátításához szükséges képességeket veszi sorba. A negyedikben bepakolsz rengeteg maradék süteményt meg telefonszámot, és hazaviszed – anyanyelvi világot teremtesz magad körül otthon.

Az ötödik részben „nyilatkozol a riportereknek”, hogy te milyen multságot fogsz szervezni a kedvenc színészed tiszteletére, aki immár jó barátod lett. Kérdőívek garmadát töltheted ki, melyek azt firtatják, hogy az addig megismert eljárásokat hogyan rakd össze a neked leginkább alkalmas módon. Megtervezed és lebonyolítod a bulit, hogy minél jobban sikerüljön. Azaz nekilátsz következetesen beépíteni az életedbe a nyelvtanulás neked szükséges és alkalmas módjait.

A hatodik részben kirándulsz a rendezőkkel. Meglátogattok egy hírhedt sárkányt, mely a jöttöd hírére elősomfordál a barlangjából, és megadja magát – ez a nyelvvizsga szörnyetege lesz. Beavatást nyersz a filmkészítés kulisszatitkaiba, vagyis haladó nyelvkézelő módszere-

ket tehetsz a magadévé. Beszélünk néhány sztár szeszélyeiről is, hogy miképp ismertess össze másokat velük, akár a gyerekedet is. Végül a hetedikben egy pár gondolat vár a jövő estélyekről. Kellemes szórakozást! Érezd jól magad!

I. RÉSZ

A BESZÉD ÖSZTÖNE

Miért természetes, könnyű és mámorító nyelveket megtanulni? Alapelvek, melyek segítségével megszabadulhatsz korlátozó beidegződésektől és felébredheted eddig szunnyadó zsenialitásodat.

A beszéd ösztöne

Általános iskolában orosztagozatos osztályba jártam. Hat éven át majdnem mindennap volt óránk, ehhez képest, amikor külföldön meg kellett volna szólalnom oroszul, egyetlen hang sem jött ki a torkomon. Angol meg német magánórákra is beíratk, ahol úgy éreztem magam, mint valami incifinci egér. Két lábra ágaskodva bömböltek fölöttem a nyelvtan vicsorgó szörnyetegei, és nem volt hová bújniuk előlük. Nyolcadikos koromban már majdnem levontam a következőt, hogy soha az életben nem fogok más nyelven beszélni, mint magyarul. Ekkor szerencsére disszidáltunk.

Az első új országban nagy erőfeszítéssel kapálóztam, de eleinte ez sem termett túl sok babért. Mikor végre németül beszélő környezetbe kerültem, hirtelen a helyükre zökkentek a dolgok, noha a régi beidegződések nem tűntek el egyből. Tulajdonképpen csak a következő országban jöttem rá, hogy az előző nyelvet folyékonyan beszélem, és a második hál'istennek már könnyebben csúszott.

Lassanként megszerettem a nyelveket. Tetszett a hangzásuk, a gyönyörű gondolatformáik, az emberek mozgása, a minden kultúrából sugárzó egyedi érzésvilág. Közben az elsajátítás terén óriási elmentmondást éreztem magam körül. Az öcsém minden munka és erőfeszítés nélkül megtanult három hónap alatt németül. Kanadában hasonlóképpen beszippantotta az angolt, miközben ugyanitt az iskolai nyelvórán két év alatt pontosan két mondatnyi franciát sikerült belevernük a fejébe. Vajon miért van, hogy az agyunk bizonyos helyzetekben szivacsként issza be a nyelvet, máskor pedig egyszerűen nem megy bele semmi?

Egy idő után úgy döntöttem, a végére járok a titoknak. Vajon hogyan sajátíthatunk el felnőttkorban is könnyen, természetesen nyelveket? Kísérleti nyúlként magamat használtam, majd a felfedezett módszereket tanítani kezdem, hogy kiderüljön, vajon mindenki képes-e ugyanerre. A feltárás eszközéül főleg az NLP¹ nevű gyakorlati tudomány szolgált, amivel eltanulhatjuk kiváló képességű emberek viselkedését. A nyelvek esetében nem egyének, hanem a beszélők közös mintáit sajátítjuk el, hogy olyanokká váljunk, amilyenek ők. Ezen kívül tanulmányozásra érdemesek a beszélni tanuló gyerekek is, valamint

¹ Neurolingvisztikus programozás (bővebben a Függelékben).

azok a felnőttek, akiket „nyelvtelhetségnek” tartanak. Hogyan csinálják? És mit kell tennünk, hogy képesek legyünk ugyanarra?

A válasz egyszerre meglepő és magától értetődő. A nyelvtanulás tényleg könnyű, ha a megfelelő módon járunk el, és még csak csodamemória-technikák meg újabb önkínzási módszerek sem szükségesek hozzá. Elég, ha felszabadítjuk a velünk született nyelvtanuló képességeinket és olyan helyzeteket teremtünk magunk körül, amelyekben magunkba szívhatjuk a nyelvet. Ehhez nem muszáj elutaznunk az illető országba, itthon is megtehetjük ezt.

A következő fejezetekben az élvezetes nyelvtanulás módjaira találsz egy sereg gyakorlati lehetőséget: módszereket, fogásokat, cseleket, játékokat; a megszokottól eltérő gondolkodásmódot, amellyel beléphetsz más kultúrák valóságába. Előkészítésként a figyelmedbe ajánlok néhány hasznos, a tanulást segítő alapelvet. Ha arra vagy kíváncsi, hogy ezek tudományosan bizonyítottak vagy objektíven igazak-e, csupán annyit felelhetek, hogy közel két évtizede vizsgálok e területet, és ezek *válnak* be. A jó nyelvtanulók zöme – tudatosan vagy ösztönösen – ezekhez hasonló alapokra építi a tanulását. Talán neked is megéri elgondolkodni rajtuk és kipróbálni őket.

Lehet, hogy bizonyos állítások hihetetlennek tűnnek majd. Amíg meg nem tapasztalod az itt taglalt eljárásokat, nem tudod, mennyi igaz belőlük. És persze amikor valami különöset olvasol, meggyőzheted magad, hogy ez miért nem működik, és megmaradhatsz a csigalassú, de legalább ismerős módszereidnél. Azonban lehet, hogy többre mérsz, ha arra figyelsz, hogy mit tudsz felhasználni és magadhoz igazítani az itt leírtakból. Ha nem is mindenben ezek szerint jársz majd el, a következő oldalak számos olyan gondolatot ébreszthetnek benned, amelyek közelebb visznek a saját működésed felfedezéséhez, és ahhoz, hogy könnyen magadba szívod a nyelveket. Ahogyan új megvilágításba kerül előtted az emberi kommunikáció, izgalmas összefüggésekre derül fény, és észreveheted, hogy kezd lehetéssé válni sok minden, amiben azelőtt csak reménykedtél.

Az emberek meglepően hasonlóan működnek, amikor a nyelv elsajátításáról van szó. Medvére vagy kengurura, sőt majomra sem igazak a következő törvényszerűségek. Emberi lény vagy? Akkor a nyelvtanulás terén jók a kilátásaid.

Segítő alapelvek

Jobb, ha a ló van alul

Amikor vágatsz lefelé a lépcsőn, és arra gondolsz, melyik lábad következik, mi történik? Jó, ha ki tudod bogozni a végtagjaidat és talpon bírsz maradni. Pedig előtte szédületesen pörgött a lábad, mintha nem is te irányítottad volna. Vajon kinek az agyából indultak az impulzusok? A tiédből. Akkor hogy lehet, hogy majdnem elestél, amikor ráirányítottad a tudatos figyelmedet?

A tudatos próbálkozás egyes formái, úgy tűnik, gátolják a képességeinket. Ez más területen is előfordul. Próbáltál már akarattal elaludni, amikor nem voltál álmos? Vagy elfelejteni valamit, ami élénken villog a fejedben? Az is kissé furcsa lenne, ha az ételt csak tudatos koncentrálással lennének képesek megemészteni. És elég nehéz beszélni egy élő emberrel, miközben azon törjük az agyunkat, hogyan fordítsuk le az anyanyelvünkről a mondókánkat, minden mondatban nyolcféle nyelvtani finomságot egyeztetve.

Az emberi nyelvek szerkezete sokszorta bonyolultabb annál, mint a legtöbbben képzelik. Az iskolában tanult pár szabály a jéghegy csúcsa sincs. A transzformációs nyelvészek, ezek a nem éppen ostoba egyének hosszú-hosszú évtizedek óta tanulmányozzák a természetes nyelvek törvényszerűségeit, és még messze vannak a folyamat végétől. A különös az, hogy a szabályokat, amelyeket a professzor úrnak még nem teljesen sikerült feltárnia, a hároméves kislánya a mászókan tökéletesen alkalmazza!

A tudatos, fordításon alapuló nyelvtanítás valószínűleg egyszerű félreértésből ered. Hajdanában az iskolában a klasszikus, holt nyelveket, főképp a latint és az ógörögöt tanulmányozták. Ezek szerkezete alapján kategóriákat állítottak fel, eseteket, nyelvtani nemeket (melyek a Föld nyelveinek a többségére nem alkalmazhatók, de ezzel még ma sincs mindenki tisztában). Mivel a klasszikus nyelveket már régen nem beszélte senki a hétköznapi élet részeként, a tanulás a sok memorizálás mellett régi írások fordításából állt. A szövegeket anyanyelvre fordították, anyanyelven beszéltek róluk, anyanyelven magyarázták őket, óriási figyelmet fordítva a helyességre, a pontosságra. Két eset vagy *coniugatio*² összekeveréséért legalábbis felnevelés járt.

2 Igeragozás.

Ez a nehézkes módszer az akkori céloknak tulajdonképpen megfelelt. Segítségével kihámozták a klasszikus szövegek (egyfajta) értelmét, s azok mintájára maguk is mondatokat, majd írásokat fogalmaztak. Abban az időben a hatékonyságot nem tartották fontosnak; volt idejük. A köznapi használat pedig fel sem merült – kinek kellett volna latinul lovat vennie vagy ógörögül udvarolnia? Ha beszéltek is „deákul”, legfejlebb egymással, így nem volt baj a valódi élő tudás hiánya.

Aki abban a korban élő nyelvet akart elsajátítani, más módszerhez folyamodott. Nyilván azért akart mondjuk velenceiül tanulni, mert kapcsolatban állt velenceiekkel, vagy terveiben volt az odautazás. Az első esetben megtanulta az ismerőseitől, a másodikban pedig odament, és elsajátította helyben. Méghozzá nem nyelvtani magyarázatok alapján, hanem valóságos helyzetekben, használva. A hatékony tanulás e régi, bevált módjairól a *Gyerekjáték* fejezetben, a 384. oldalon olvashatsz. Ahogyan minden édesanya, a régiek is ösztönösen tudták, hogy a beszédhez nem szabálytanulásra van szükség, hanem sok-sok, megfelelő kommunikációs helyzetre.

Amikor a XIX. században a közoktatásba a latin mellé élő nyelveket is bevezettek, eltévesztették a kategóriát. Készsgé tárgy helyett az ismeretek osztályába tették őket. Nyelv? Ja, akkor úgy, mint a latint, csak ez most francia. Írjuk le a szabályait, és mehet a fogalmazás. Ez nem sokban különbözik attól, mintha a csókolódzás szabályait kellene könyvből megtanulni. – Nem készültem a harapdálósból, egész este a barátnőmnél voltam... – Hát ez, fiam, egyes. Menj a helyedre. A következő óra anyaga a cuppogós, nézzétek át a 32-34. oldalt, és oldjátok meg a 7a) és a 9c) feladatot!

A nyelvhez, akárcsak a csókolódzáshoz, nyelvtan helyett a nyelvedre lesz szükség. Meg partnerre, figyelemre és alkalomra. A nyelvtant felismeri az agyad – ez minden *Homo sapiens* veleszületett képessége.

Akár ki is próbálhatod:

<i>yidle</i>	→	<i>yidleni</i>
<i>kwenze</i>	→	<i>kwenzeni</i>
<i>msize</i>	→	?’

Nehéz-e kitalálni, mi jön a kérdőjelek helyére? Akkor itt egy cseppet összetettebb:

<i>Ha</i>	<i>mwanafunzi anasoma</i>	→	<i>wanafunzi wanasoma,</i>
<i>akkor</i>	<i>mwalimu anaimba</i>	→	<i>walimu ?²</i>

A fejezet végén, a megfejtéseknél ellenőrizheted, de előbb próbáld meg magadtól. Elég nagy valószínűséggel nem csupán azt nem tudod, hogy mit jelent, de azt sem, hogy milyen nyelvből származik. És mégis meg tudod csinálni?

A nyelvtan magától jön

Azt, hogy a nyelvtan felismerése mennyire ösztönös képességünk, jól illusztrálja a pidzsin és a kreol nyelvek története. Pidzsin nyelvek olyan helyzetekben alakulnak ki, ahol embercsoportok kerülnek kapcsolatba, de egyik sem tanulja meg a másik nyelvét. Ehelyett főleg az egyikük nyelvéből vett szavakból alkotnak valami kezdetleges kutyulékot. A pidzsinnek nincsenek igazán szabályai, és rendkívül szűk a szókincse, csak arra jó, hogy néhány témakörben ügyel-bajjal elboldoguljunk. „Én akar bunga-bunga!”

Különleges helyzetekben a pidzsin egy embercsoport első nyelvét vé rukkol elő. Például amikor egyéb közös nyelv nélküli rabszolgák megszöknek egy ismeretlen földrészen. Ekkor csoda történik. Az új törzs pidzsin nyelvbe születő gyerekei fogják a selejtet, és elkezdenek egy valószínű ember beszédet építeni belőle, amit a nyelvészek kreolnak neveznek. Olyan, mintha uszadékfából kellene katedrálíst emelniük – de valahogy megoldják.

Egy angol alapú pidzsinben például a *fela dog*³ kifejezés jelenthet kankutyát, a férfi kutyáját, vagy akár kutyarossz férjet. A kreolban ez már nem megy; vesznek egy szót, legyen ez mondjuk a *blong*⁴, és megteszik birtokos elöljárónak. A *dog blong fela* már csak a férfi kutyáját jelenti. Az új nyelvtani formával aztán további kifejezéseket alkotnak: *grass blong hed*⁵ – a fej füve, vagyis haj. További szavak válnak elöljárószókká, összetétellel, más nyelvekből lopott szavakkal új fogalmak jönnek létre, kialakulnak az igeidők, és hopp! Új nyelv született. Két-három nemzedék alatt megszilárdul egy szabályos, összetett gondolatok átadását is lehetővé tévő beszéd.

Suriname-ban több „bozótnéger” törzs angolul beszélőknek halásra teljesen felismerhetetlen, de angolból alakult kreolt beszél. Hai-

3 *Fellow* – fickó, *dog* – kutya.

4 *Belong* – valamihez tartozik.

5 *Grass* – fű, *head* – fej.

tin franciából lett kreol az általános nyelv, Arubán a főként spanyolra épülő, holland és egyéb elemeket tartalmazó papamientó, Pápua Új-Guinea közös beszéde pedig a jobbára angol szókinccsű, pápua nyelv-tanú tok pisin⁶. Ez igazából már szintén kreol, újságok jelennek meg rajta, és százezrek anyanyelve.

A kreollá válás, bármelyek is legyenek a kiindulási alapul szolgáló nyelvek, bármilyen életmódú emberek is a beszélők, mindig ugyanúgy megy végbe. A rendes anyanyelvvél nem rendelkező gyermekek a törmelékből csinálnak maguknak pontos szabályokkal rendelkező nyelvet. A folyamat teljesen automatikusan zajlik, soha nem mondja senki: „Hé, figyeljete, ez az izé épp jó lesz a birtokviszony jelölésére!”

Hogy képes egy maroknyi szökött rabszolga ivadéka párszáz összedobált szóból matematikai pontosságú szabályokkal rendelkező nyelvet alkotni? Nemhogy könyvük meg iskolájuk nincs, de nem is hallottak ilyesmiről.

A nyelvészek már régen tudják, hogy minden emberben rejlik egy nyelvi program. Egy ösztönös, elképzelhetetlenül bonyolult logikai kapcsolatokat játszi könnyedséggel összeállító és értelmező, magától működő szerkezet. Normális körülmények között ehhez a környezetünkéből szívjuk fel a szavakat meg a nyelvtant, de ha nincs, akkor csinálunk magunknak.

Akkor miért annyira nehéz felnőtként megtanulnunk egy idegen nyelvet?

Az új nyelv a barátod

Láttad a *Nyolcadik utas a halál*⁷ című filmet? Albert Camus: *Közöny* című Nobel-díjas regényének, az egzisztencializmus egyik alapművének eredeti címe: *L'Étranger*⁸. „Ne állj szóba idegenekkel!” „Elidegenezés.” Mennyire vonzó ez?

„Idegen” nyelvet nem lehet megtanulni. Előbb a sajátunkká kell tenünk.

Ez azt jelenti, hogy nem maradhatunk kívül rajta, nem tanulmányozhatjuk úgy, mint egy tárgyat, mondjuk a matematikát. Minden új nyelv bolygó, ahová le kell szállnunk. Figyelhetjük az úrból éveken át, megtanulhatunk róla tengernyi adatot, attól még nem fogunk tudni

6 *Talk pigeon* – „beszéd galamb”, azaz madárnyelv.

7 Eredeti címe: *Alien* „idegen” (angol).

8 Az *Idegen* (francia).

mozogni a gravitációjában. Ehhez el kell indulnunk a felszínén, sőt: a második otthonunkká kell tennünk.

Vagyis, mielőtt az első hangot kiejtenénk a torkunkon, fel kell vennünk a beszélők ritmusát, azaz „be kell lépniünk” a mozgásukba, a gondolkodásukba, magunkévá kell tennünk az érzéseiket. Ez sokkal könnyebb és izgalmasabb szavak ezreinek a megtanulásánál – hamarosan ki is próbálhatod. Addig is elkezdhetsz barátságosabban viszonyulni a megismerni kívánt nyelvhez. „Idegen nyelv” helyett milyen megnevezés teszi vonzóvá neked? A Természetes Nyelvtanulásban általában az „új nyelv” kifejezést használjuk. De lehet „barátnyelv”, „kiszemelt nyelv” vagy „megszerzendő nyelv” is.

Ha már a szavaknál tartunk, a „tanulás”, „nyelvtanulás” szóról mi jut eszedbe? Egyeseknek a megismerés izgalmas érzései kapcsolódnak hozzá, másoknak inkább az iskolapad, az igeragozás, a szódolgozat és hasonló szívmengető emlékek ugranak be.

Amennyiben máris kellemes asszociációk fűződnek neked a tanuláshoz, remek! Ha nem, itt az idő rájönni, hogy mi is a tanulás. Két-éves korodban anyukád kikérdezte a szavakat? Valószínűleg inkább összepusztított, amikor valami aranyos értelmetlenséget mondtál. Elképzelhető, hogy az igazi tanulás egészen más, mint amit mondtak?

A tanulás élvezet

Az általam ismert nyelvek közül talán a magyar a leggazdagabb ígékben. Néha mégis előfordul, hogy homlokegyenest különböző cselekvéseket ugyanazzal a szóval jelöl, mint például a „tanul” esetében. Az egyik jelentése képességek, tudás, bölcsesség megszerzése. „A jó pap holtig tanul.” Ebben az értelemben a spanyol az *aprender*, az angol a *learn*, a török az *öğrenmek* igével élne. A másik jelentés egyfajta erőlködés, amellyel adatokat próbálunk rögzíteni a fejünkben: „Ma délután öt órát tanultam a vizsgára.” Ezt a spanyol az *estudiar*, az angol a *study*, a török az *okumak* szóval illetné. A második értelem történelmi gyökerei a középkori iskolákba mennek vissza, ahol a diákokat csupa kötelességtudásból bittal püfölték, mert úgy gondolták, hogy attól lesznek okosabbak.

Ez az eléggé sajátos elképzelés beillett a kor többi, meglehetősen különös szokása közé, megfért a körömléptés, a szó szerint vett öntorozás, a karóba húzás és társaik mellett. Figyelemre méltó, hogy miközben társadalmunk sok tekintetben a hedonizmus felé fordul, a

középkori feltételezések bizonyos területeken, nevezetesen az oktatásban tovább élnek. Testi fenytés ma már nincs, ennél kifinomultabb módszerekkel sanyargatjuk a gyerekeket, illetve később saját magunkat. Való igaz, hogy a kellemetlen élmények is ingerlik az idegrendszerünket, de vajon jó irányba? Talán itt az ideje feltennünk a kérdést, hogy tényleg a biflázás, a könyv mellett ülés-e az igazi tanulás. És ha nem, akkor mi?

Ha valakit megkérdezzük, hogy szeret-e játszani, elég ritkán mondja rá: „Á, utálok. Sokkal szívesebben török betont légkalapáccsal. Ezenkívül statisztikai jelentéseket szeretek készíteni meg cementeszákókat felhordani a negyedekre. De az igazán klassz az, amikor engedik, hogy kipucoljam az összes végét az irodaházban.”

Az emberek szeme általában felcsillan, amikor játszhatnak, hiszen a játék érdekes. Aktív, változatos, stimulálja az idegrendszerünket. Vajon miért nevetünk játék közben? És nemcsak az ember, de az értelmes állatok is játszanak. Ez a különlegesen aktív idegállapottal járó tevékenység nélkülözhetetlen a felnöveshez: a kergetődző, az anyjuk farkát zsákmányul ejtő oroszlánkölyköket az életre készíti fel. A felnőttkori, valóságos harcokra, a helyük kivívására a ranglétrán, a zsákmányejtésre. A játék által tanulják meg használni a testüket, összehangolni a szemüket és az izmaikat; ezen keresztül tapasztalják meg a világot.

Lehet, hogy az élőlények természetes tanulási folyamata a játék? Az igazság az, hogy semmilyen ismérvet nem tudok, ami a kettőt megkülönböztetné egymástól. Bizonyos lények életében nem játszik nagy szerepet a tanulás; a földgíliszta valószínűleg enélkül is jól elfurkálgat odalent (gondoljuk mi). De az oroszlánkölyöknek muszáj elsajátítania a vadásztechnikát, kiismernie a gazellák szokásait, különben éhen pusztul. És a természet volt olyan bölcs, hogy az élőlények fontos tevékenységeihez jó érzéseket kössön. Ha a hímoroszlánnak a hús vagy a nőtény illata nem lenne vonzó, az oroszlánok nemzetsége réges-rég kihalt volna.

A tanulás ezért az alapvető élvezetek közé tartozik; az emberek szeretnek játszani. De az új ismeretek megszerzéséhez az oktatási rendszer sajátosságai miatt sokaknak unalom vagy félelem kötődik, ezért gyakran pótlékokat keresnek. Kétezrendszer is eljátszák ugyanazt a számítógépes játékot, vagy képernyőn nézik, hogyan játszik más a labdával. Esetleg tudatmódosító szerekhez fordulnak, hisz az ezek

által kiváltott állapot hasonlít a tanulás felfokozott izgalmára. A szerrek is szokatlan törvényszerűségek szerint működő világot tárnak fel, amelynek a megtapasztalása mámorító érzés.

Amikor megnyílik előttünk egy új kultúra, pontosan ugyanez történik. Fantasztikusan izgalmas, ahogyan lépésről lépésre ki tudunk ismerni és az irányításunk alá tudunk vonni egy új valóságot. Szerencsére az új nyelvek elsajátítása csak előnyökkel jár: a tudás hasznos, ráadásul a tanulás fiatalon tart. Egyszerre köti le az elménket, az érzéseinket, a testünket, a társas igényeinket. Valószínűleg ezért lehet rákattanni az újabb és újabb nyelvek tanulására, ami ritka, de egészséges és a személyiséget fejlesztő játékszenvedély.

Egyesek szerint a *Homo ludens*⁹ alkalmasabb lenne a fajunk megnevezésére a *Homo sapiensnél*¹⁰. Kétségtelenül szerényebb, és az is biztos, hogy az ember az egész életében tanuló lények közé tartozik. Jó, biztos te is ismersz egyet-kettőt, aki nem. Ugye nem akarsz olyan lenni, mint ők?

Mindenki máshogy tanul

Rajong a táblázatokért, másodikra megjegyyez minden új szót, akkor elégedett, ha naponta öt órát ülhet a szótár mellett, és él-hal a kacífántos kivételekért – az emberek általában valami ilyesféle képet hordoznak a fejükben a kiváló nyelvtanulóról. Tényleg találkoztam egy fantasztikus tehetséggel, aki ilyen volt! A többség azonban teljesen másképpen működik, és, noha bizonyos alapidolgokban megegyeznek, elég jelentős eltérésekre is bukkanhatunk az egyes emberek között. Vajon miért gondoljuk, hogy a célhoz egyetlen helyes út vezet, és ha mi nem olyanok vagyunk, mint az eszménykép, akkor nem is lehetünk kiválók?

Ez az elképzelés valószínűleg az iskolából eredhet, ahol egyfajta módon adták elő az anyagot, és azt mondták, hogy ez a helyes. Némelyeknek bevált, más meg már az első órán elvesztette a fonalat. Gyerekkorban könnyű levonni a következtetést, hogy ez a mi hibánk, és reménytelen eset vagyunk. Pedig ez a fajta tanítás némileg a szegény ország hadseregére emlékeztet, ahol minden bakának ugyanolyan méretű zubbonyt osztanak. Mi van, hogyha egyszerűen nem férünk bele?

9 Játékos vagy játszó ember.

10 Gondolkodó vagy értelmes ember.

Noha az emberek bizonyos szinten igen hasonlóak, ha körülnézünk, elég nyilvánvaló, hogy az egyéniséget sem lehet kihagyni a számításból. És nemcsak a mellbőségünk, a hajunk színe meg a vércsoportunk különbözik, de a gondolkodásmódunk is. Még a gyerekek sem pont ugyanakkor és ugyanúgy szólalnak meg. Egyesek azonnal mondják, amit akarnak, sok-sok hibával, mások tovább várnak, majd rögtön ke-
rek mondatokkal kezdik. Van, aki másfél évesen beszél folyékonyan, van, aki négyévesen. Mégis, mindenki legkésőbb óvodás korában tökéletesen elsajátítja a beszéd csínját-bínját. Mint ahogyan te is annak idején.

Úgyhogy nyugodj meg: azért, mert nem pont úgy járnak a fogaske-
rekek az agyadban, mint valaki máséban, még teljesen jól működsz. Lehet, hogy az iskolában voltak nálad sikeresebbek, akiknek a gondolkodásmódja egyezett a tanáréval, vagy jobban beleilleszkedtek a rendszer elvárásaiba. De még akkor is, ha jól teljesítettél, valószínűleg vannak olyan utak, amelyeken még könnyebben elérheted a célodat. A lényeges kérdés: hogyan tanulsz könnyen te? Erre úgy jöhetsz rá, hogy vállalod magadat: nem próbálsz más lenni, mint aki vagy, viszont merészen kísérletezel. Ha tényleg elszánod magad, és elég módszert kipróbálsz, rátalálsz a saját utadra. A terved végrehajtásáról szóló fejezetben majd lesz alkalmad összegyűjteni az erőforrásaidat – meg fogsz lepődni, mennyi jó képességgel rendelkezel.

Amikor kipróbálsz a könyvben ajánlott eljárásokat, sokszor észreveheted, hogy még hatékonyabb, ha valamennyit változtatsz az itt leírt módszeren, hozzáalakítod a saját egyéniségedhez. Ami igazán jól beválik, arról a végén többnyire kiderül, hogy észrevétlenül egy kicsit magadhoz igazítottad.

Hibázni muszáj

Ha a kisgyerekek úgy félnének a hibázástól, mint a felnőttek, senki sem tanulna meg járni. Ehhez ugyanis muszáj hatszázszor hanyatt esni, orra bukni, felbukfencezni; az idegrendszerünk ebből tanulja meg az egyensúlyt. Közben a javítás is beépül – ezért van az, hogy ha ma megbotlunk, többnyire talpon maradunk. Abban az esetben, ha mégis esnénk, már megtanultuk a karunkkal tompítani az ütést, így megússzuk élve.

Amikor beszélni tanulunk, hál'istennek, még jól működik a hibázási és javítási képességünk. Vajon mi történik vele később? Talán visszafejlődik? Nem, csak iskolába kerülünk.

Tegyük fel, hogy a suliban kihívnak felelni, és beszedsz egy karót. Másnapra összekaparod magad, megtanulod a leckét, jelentkezel felelni, és bezsebeled az ötöst. Akkor most közepesre állsz, mert ennyi a két jegy átlaga. Fújod az anyagot, mégis hármasod van belőle, mert *korábban* nem tudtad. Gondoltál már arra, hogy ez milyen furcsa? Olyan, mintha kenyeret akarnál venni a boltban, és fizetéskor észrevennéd, hogy otthon hagytad a tárcádat. Mikor visszatérsz, az eladó azt mondaná: hohó, csak a felét kaphatod meg, *mert az előbb nem volt nálad pénz!*

Kevesen gondolnak bele abba, hogy a mai civilizáció közoktatási modellje katonai mintán alapszik. „Osztály, vi-igyázz!” Nem azért ülünk padban, mert így lehet jól tanulni, hanem azért, mert régen így fegyelmezték a gyerekeket. Az egész intézmény eredeti célja a néptömegek fegyelemre, pontosságra, tisztaságra való idomítása volt. Ez ma már nem megy valami jól, cserébe viszont egy sereg sajátos elképzelés belénk rögződik az iskolapadban. Olyan rendszerben töltünk el egy-másfél évtizedet, amelyben az a legfontosabb, hogy kerüljük a „helytelen” választ, hiszen a hiba soha nem törlődik ki.

A valóságos életben pont fordítva működnek a dolgok. Sőt, eláru-
lok egy titkot. Nem akkor tanulsz, amikor helyesen végzel el valamit. Ha rögtön jól csinálsz valamit, már eddig is képes voltál rá; ez kelle-
mes élmény, de nem tanulás. A tanulás kísérletezés. Egy új hangot ak-
kor tudsz igazán kiejteni, ha próbáltad már túl gyengén is, túl erősen
is, túl elől is, túl hátul is. Meg kell tapasztalnod, hogy mettől meddig
tart, márpedig ez azt jelenti, hogy a próbálkozásaid nagyobb része
nem lesz „helyes”.

Az élő nyelvek szabályai rendkívül összetettek. A beszéd nem úgy működik, hogy egyik nap nem tudunk semmit, a másik nap pedig mind a harminchét szabálynak tökéletesen megfelelünk. Először megtanuljuk a legfontosabbakat, és elkezdjük alkalmazni őket, *miközben a többit még nem csináljuk jól*. A beszédtanulás folyamán minden gyerek jellemző hibákon keresztül jut el a tökéletes formáig.

Például magyarul az egyszerű mondatok ellentétét az állítmány elé tett *nem* szócskával képezzük. „Fut a nyuszi.” „Nem fut a nyuszi.” „Nagy.” „Nem nagy.” Amikor a gyerek erre rájön, egy darabig ilye-

neket mond: *, „A cica nem megette a tejet.”¹¹ *, „Zsuzsika nem eltörte a csészét.” Ez nyelvtanilag helytelen, de mindenki érti. A csemete jó sok dicséretet kap, és hamarosan felszedi az elváló igekötő szabályait.

Az angol gyerek hasonlóképpen felfedezi, hogy az igék többsége a múlt időt -d vagy -ed raggal képzí (*jump-jumped, laugh-laughed, play-played*¹²). *Goed, *singed, *runned¹³, mondja boldogan egy darabig. A szülők még csak ki sem javítják – a nyelvészek már rég észrevették, hogy a felnőttek a beszélni tanuló gyerekeknél csak a tartalmi hibát helyesbítik. A többi kiegyenesedik magától.

Ha eddig nehézségeid voltak a nyelvekkel, annak egyik oka az lehetett, hogy túlságosan helyesen akartál beszélni. A *der-die-das* lebénytása helyett az első szint a gyereknyelv: *Lulu gehen Haus*¹⁴. Minél inkább engeded, hogy kijöjjenek a szádon tökéletlen mondatok, annál hamarabb fogod tudni rendbe tenni őket.

Úgyis megértene

Hogy lehet az, hogy különböző nyelvet beszélő gyerekek minden további nélkül megértik egymást? Valószínűleg segít, hogy nem a részes eset melléknévvégződésére figyelnek, hanem egymásra. A kommunikációhoz ugyanis egészen más képességekre van szükség, mint bonyolult kifejezések és nyelvtani formák ismeretére. Például arra, hogy ráállj a másik ember hullámhosszára. Hogy képes légy a lényegre figyelni, felfogd, mi történik a helyzetben, és kifejezően add át, amit akarsz. Ezenkívül már csak néhány kulcsszó kell, és persze az, hogy ki tud ejteni őket.

Talán meglepőnek tűnik elsőre, de a közepesen nehéz hangtanú nyelveknél is jó kiejtést tudsz csíholni magadból néhány nap alatt. Az Afrika déli részén honos csettintő mássalhangzók elsajátítása nagyobb próbatétel, de ez az európai nyelvtanulók közül kevésnek égető probléma. Az viszont, hogy több évi tanulás után ne tudj egy normális [ð]-t, [aⁿ]¹⁵-t, vagy hangszalagzárhangot produkálni, olyan, mintha száz óra vezetés után nem tudnál kettesbe váltani. Ez nem a te hibád, de itt az idő változtatni rajta.

11 A nyelvészetben a nyelvtanilag helytelen mondatot jelölik *-gal.

12 Ugrik-ugrott; nevet-nevetett; játszik-játszott.

13 A *go* (megy) ige múlt ideje *went*. A *sing* (énekel) ige múlt ideje *sang*. A *run* (fut) ige múlt ideje *ran*.

14 „Lulu menni ház” (német).

15 Szögletes zárójelben a kiejtést jelezzük, többnyire nem a nemzetközi fonetikai ábécé (IPA) jeleivel, mint itt, hanem közelítő magyar hangokkal.

A jó nyelvtanulók gyakran a szokásos sorrend ellentétét tapasztalják: miközben még vajmi keveset fognak fel az anyanyelvűek hangzathatagából, őket teljesen jól megértik. *Egyetem? Menni itt. Nagy fehér ház – ott menni balra. Kétszáz méter – „Győr”* (mutatod a kezeddal, hogy körforgalom és tábla), *ötszáz méter – egyetem*. Erre a tanulásod harmadik napján képes vagy egy kisszótár és a kezed segítségével. A traumatológiai konferencián nyilván a nyelv más szintje kerül terítékre, de a kulcsszavak mellett ott is ügyes kommunikációval érsz el eredményt.

A nyelvi finomságok (akár az ínycsalatok), remek dolgok. Csodálatos, ha szabatosan fogalmazol, meggyőzően érvelsz, ízes hangulatfestő kifejezéseket teszel a magadévá. Minden nyelvnek vannak mély rétegei, kifejező szavai; élj velük és juss el magas szintekre – amikor majd odakerülsz. De azért, mert nincs a boltban szarvasgombás kaviár, még nem kell éhenhalnod!

Az új nyelven való beszédnél az a lényeg, hogy *meg merj szólalni*, ehhez pedig fontos tudnod, hogy minimális tudással is *meg fognak érteni*. Részben azért, mert a szavak a kommunikációnak csak egy kis részét képezik, és a többi elem is segít. Meg azért is, mert lesz egy helyzet, amiben ki fogják találni, hogy mit akarsz. És azért is, mert az emberek alapvetően társas lények, akik arra vannak kódolva, hogy megértsék a többieket. Minden kultúra és egyén más egy kicsit, egyesek gyorsabban kapcsolnak, velük jobban megérteted magad. És ha egy kicsit is kitartó vagy, a többiek is ki fogják bányászni a lényeget a mondókádból.

Senkit nem érdekelnek a hibáid

Képzeld el, hogy szembejön veled valaki az utcán, boldogan rád mosolyog, és köszön magyarul. A kiejtéséből rögtön kiderül, hogy külföldi, és látod, hogy borzasztóan szeretne valamit közölni, de nehezen fejezi ki magát. Megintened-e szigorúan felemelt mutatójával: „Ezt nem így kell mondani!”, vagy próbálnád kihámozni, hogy mit mond?

Sok nyelvtanuló egyszerűen nem jött még rá, hogy odakint az életben nem a táblánál áll, és nem osztályozza senki. A kuttyát nem érdekli, hogy helyesen fejezed-e ki magad, ha megértik, hogy mire gondolsz. Lehet, hogy mosolyognak, de nem azért, mert gonoszak, mint annak idején az osztálytársaid, hanem mert vicces dolgot mondtál, és ez tetszik nekik. Hóba-hébe te is elmosolyodsz a gyerekek kifejezőmódján, nem? Az is előfordulhat, hogy egy picit a helyedbe képzelik magukat, és szolidaritásból mosolyognak, mert amikor nekik kellett legutóbb lingalául beszélni, bizony ők is eléggé kerékbe törték a névszói osztályokat. Vagy egyszerűen csak örülnek neked, és különösen annak, hogy a nyelvükön akarsz szóba állni velük.

Amikor valaki ilyesmit kérdez: „*Erhe khell Újvidékba mhegyek?*” – a tárgyi tévedést azonnal kijavítjuk: „*Nem, arra. Arra van Újvidék.*” Ha nem értjük, rákérdezőnk, de ha egyértelmű, hogy mit akar, és arra kell menni, akkor egyszerűen annyit mondunk: erre. Nem állunk neki, hogy igazgassuk a nyelvtanját, és még csak le sem nézzük a furcsa beszédéért, hiszen külföldi. A magam részéről inkább az szokott egy kissé fásasztani, amikor valaki már évek óta itt lakik, mégsem hajlandó magyarul megszólalni.

Persze megeshet, hogy valaki bal lábbal kel fel, sőt, általában mufurc emberek is előfordulnak. Ez elég kellemetlen szegényeknek. Téged viszont csak akkor érint, ha pont egy ilyen illetőhöz mész oda, mert miközben azon rettegsz magadban, hogy a víz hímnemű lehet-e vagy nőnemű, nem figyelsz a külvilágra. Az arc, a szem igencsak jól elárulja, hogy a gazdája kommunikációképes állapotban van-e. Nyugodtan kérhetsz nőnemű vizet, felmentésed van, nagy betűkkel áll rajtad: KÜLFÖLDI. Vigyázzatok, bele ne essen a kútba, Ali, kísérd már el a keresztútig, mert még eltéved, aztán mehetünk utána a pusztába.

Szóval itt az ideje észrevenni, hogy a hibáid kizárólag téged érdekelnek. Időnként meg szoktam kérni az anyanyelvűeket, hogy a fontos hibáimat javítsák ki, hiszen ebből tanulok. Sokat kell nekik rimánkod-

ni, amíg megígérik, és egy-két tanárt kivéve általában akkor sem csinálják.

Mindenki örül a nyelvének

Gyönyörű a ház, amit örököltél a szüleidtől. És ilyen jót még nem ettem. Elmondod, hogyan csinálod? Nekem sohasem sikerül!

Milyen érzés, amikor megdicsérik? Talán magadnak sem vallod be: – Jaj, izé, régi már nagyon – rebeget –, omladozik a vakolat, az étel pedig nem lett az igazi, sótlan a zöldség. – Közben belül igenis jólesik. Az emberek szeretik, ha értékeli a világukat, a tudásukat. Örülnek, ha kedvelik a gyerekeket, jópofának találják a kutyájukat, odavannak a kertjüktől és megtanulásra érdemesnek találják a nyelvüket.

Ehhez még az is hozzájárul, hogy amikor egy külföldi a mi nyelvünkön szólal meg, egy csapásra szakértővé válunk. Nem rossz érzés. A másik ember emlékeztet arra, hogy milyen jók vagyunk valamiben, amit egyébként magától értetődőnek veszünk. A nyelvünkön csetlő-botló egyén ezzel egyidejűleg pedig egy kicsit a gyerek szerepébe kerül, ezzel előhozva a segítőkészségünket. Jobban figyelünk rá, és többet elnézünk neki, hiszen nem tudja az ártatlan.

Ha nem hiszed, végezz el egy kísérletet. Menj be egymás után tíz üzletbe, és kezdj tört magyarsággal keresni valamit. Hogy bánnak veled? Tudományos megközelítéssel egy barátodat is bevetheted, ő lesz a kontrollcsoport. Miután kijöttél, bemegy ő, és egyszerűen magyarul érdeklődik valami után. Így kiderül, hogy volt-e különbség a bánásmódban.

Vajon más nemzetek is ilyenek? A különféle népek pökhendiségéről keringő rémhírek jobbra legendák. Ha egy kicsit is csatlakozol a mozgásukhoz és udvarias vagy, a nagy többség segítőkész lesz. Olyan vidéken, ahol a különböző népcsoportok között nem minden harmonikus, gyakran pont azon megy a dulakodás, hogy melyikük nyelvén beszéljenek. Ha hajlandó vagy belépni a másik fél világába, gesztust tettél, amelyet a legtöbben viszonznak. Egyébként sem a te dolgod a gyenge idegzetűek gyógyítása, töltsd az idődet nyugodtan az épelméjűekkel, akik még a legzűrösebb helyeken is többséget alkotnak. Olyan ez, mint a szemételés: ha 5 százalék széthajigálja a csokipapírt, máris koszosnak tűnik az utca, közben meg az emberek 95 százaléka rendes.

Az anyanyelve mindenkinek a legismerősebb, ebben van a legjobban otthon. Amikor ezen szólsz hozzá, olyan, mintha meghajolnál

felé. Ha kipróbálsz, észre fogod venni, hogy anyanyelvük hallatára az emberek alapvető reakciója az öröm és a barátság.

Isten hozott! Meleg van. (ír)

Egészen egyszerűbb

A hagyományos nyelvoktatás olyan táncórára hasonlít, amelyben említést sem tesznek holmi muzsikáról meg partnerről. Pedig akár mennyire megtanulod a lépéseket, a táncot akkor is a zene vezérli. Ha jól érzed magad és ráhangolódsz a partneredre, a zenét követve akár a „helyes” lépések nélkül is feltaláljátok magatokat.

Az emberi beszédet szintén valami más irányítja, mégpedig az illető kultúra szavak nélküli ritmusai. Kultúra alatt itt egy bizonyos embercsoport mozgásformáit, dallammintáit és a világuk egyéb alapvető elemeit értjük. Azt, hogy milyen messze állnak egymástól, merre kanyarítják a hangjukat, hogyan gesztikulálnak. Ez minden népnél más, és ahhoz, hogy felfogd, mi történik az emberek között, először ezeket a testi mintákat kell magadra öltened. Olyanok, mint valamiféle jelszó; ezáltal lépsz érintkezésbe velük. A szavak csak ezután jönnek, és a nonverbális rész rengeteget segített a megfejtésükben. Különös, hogy az érintkezésnek e dimenzióját a hagyományos nyelvoktatásban figyelmen kívül hagyják, hisz nemcsak egyszerűbb a szavak tengerénél, de sorrendben is előbb következnek.

A nyelv elválaszthatatlan a kultúrától, és míg kiragadott részként sokat kínálhatunk vele, az egészet lényegesen könnyebben a magunkévá tehetjük. Néhány okos ember – tekintélyes szellemi erőfeszítés

árán – enélkül is meg tud tanulni *olvasni*, de ez kivétel, és a folyékony, természetes beszédhez nem elegendő. Ez utóbbihoz kevesebb munka szükséges, hiszen amikor csatlakoztunk az anyanyelvűek világához, működésbe lépnek a velünk született nyelvtanuló mechanizmusaink.

Talán meglepő, hogy a titokzatos „nyelvtelenség” egyik legfontosabb része nem nyelvi képesség; a nyelvekben jó emberek egyszerűen behelyezkednek a kultúra testi mintáiba. Szerencsére az erre való képesség mindnyájunkban megvan. Aki gyermekkorától kevésbé gyakorolta, könnyen újraélesztheti. A szavak előtti viselkedés éppen olyan jól részekre bontható és elsajátítható, mint maga a nyelv – csak sokkal egyszerűbb annál.

Tevékenyen tanulunk

Miből tanultad meg *igazán*, hogy a tűz forró? Abból, hogy kiselőadást tartottak róla, vagy abból, hogy megégetted az ujjadat?

A tapasztalati úton való tanulást társadalmunkban kissé lenézik, akárcsak sokan a fizikai munkát. A menő ember szép ruhában ül egy irodában és papírokat rendezget, illetve újabban adatokat simítgat a számítógépben. Csak nem megy ki a mezőre, ahol az alsóbb néposztályok hajlonganak! Mintha a szellemi folyamatokat akadályozná a szívdobogás meg az izommunka. Pedig akármelyik, testtudattal dolgozó terapeuta megmondhatja, hogy a kisujjunkban meg a vállunkban is őrzünk emlékeket. Az agyunk nincs elszakítva a testünk többi részétől, illetve amikor igen, akkor már baj van. Bölcsebb úgy felfogni, hogy az elménk az egész testünkre kiterjed, és a teljes lényünkkel tanulunk.

Gondolj bele, hogy mit tanultál meg *igazán* az iskolában! Az életpont leginkább befolyásoló ismeretek nagy valószínűséggel nem a cosinus tétel, nem is a *pragmatica sanctio*, hanem olyan minták, amelyeket tapasztalati úton sajátítottál el. Például az, hogy a „tanulás” teremben történik, és ülni kell hozzá. Hogy a „tudás” könyvekben található. Hogy van „helyes” válasz, mégpedig egyféle, és ezt nem te döntöd el, hanem valaki más. Ezeket nem mondták, csak *csinálták*, és ettől mára olyan mélyen beléd ivódtak, hogy talán meg sem kérdőjelezted őket.

Egy másik, igen érdekes meggyőződés szintén az iskolából ered. Valahogy úgy hangzik, hogy mielőtt csinálni kezdünk valamit, meg kell tanulnunk – és ez a kettő elválik egymástól. *Először* megtanulom a nyelvet otthon, *majd utána* odamegyek, és beszélek velük.

Lehet, hogy vannak olyan területek, amelyeken egy csendes szobában ülve érsz el haladást. A matematika talán ilyen. A beszéd nem; ha tényleg a magadévá akarod tenni, nem tudod kikerülni az aktív részvételt. Azzal, hogy széken üldögélsz egy teremben, egész egyszerűen lezárod az idegrendszered egy jelentős részét. Nyelvet nem úgy tanulsz meg, hogy „tanulod”, hanem úgy, hogy csinálsz rajta dolgokat. Ki kell menned a mezőre és részt kell venned a cselekményben, hogy az érzékszerveiden keresztül beléd ivódhasson. Gondolkodhatsz is valamennyit, de pusztán gondolkodással még egyetlen házat sem építettek fel.

Itt az ideje rájönnöd, hogy a „tudás” nem tőled független dolog, amit egy felsőbb hatóság a szádba adogat egy kiskanállal. Neked magadnak kell a tapasztalatok után menned.

Minden nyelv más világnézet

Képzeld el, hogy körülötted minden tárgyon, élőlényen, még a fejedben lévő fogalmakon is kis címke díszel. Egyeseken rózsaszín, másokon kék, ismét másokon pedig tojánhéjszínű. Ha egzotikus gyümölcsöt hoznak be vagy új gépet talál fel valaki, arra is rögtön cédula kerül. Semmi sem menekülhet meg a címke alól, és minden csak a három szín egyikét hordozhatja. A férfi, a kutya és a madár kék, a nő, az igazság és a csiga rózsaszín, a kislány, a kard meg a ház pedig tojánhéjszínű, és az egyszínűekre egyforma szabályok érvényesek. Különbözik-e ez a valóság a miénktől?

Majdnem minden indoeurópai nyelv beszélője ilyen világban él. A jelenségek számukra (nyelvtől függően) két-három, illetve a többes számmal együtt van, ahol négy osztályba tartoznak, és ezek másképpen viselkednek. Egyes nyelvekben még a mutató névmás is különbözik a csoportok között: olaszul például a hímnemű „az” *quello*, míg a nőnemű *quella*. Ennek magyar gondolkodással semmi értelme nincs. Mi van, ha nem tudod, hogy milyen nemű tárgyra mutatsz? De teljesen mindegy, hogy magyarul mi a logikus; ha helyesen¹⁶ akarsz beszélni franciául, németül, oroszul, hindiül meg még egy halom másik nyelven, meg kell tanulnod a fejedben csoportokra osztani a világot.

Több földrészén előfordulnak nyelvek, melyek kétféle birtokos szerkezettel élnek. Másfajta raggal fejezik ki azt, hogy „a kezem”, mint azt, hogy „a táskám”. Az elsőt a nyelvészek „állandó birtokviszony-

16 Szóban enélkül is jól elboldogulsz, de írásban olyan, mintha nem ismernéd az „ly”-t...

nak” nevezik; a kezem csak az enyém lehet. A második alkalmi jelen-ség, a táskát elajándékozhatom vagy ellophatják, és akkor már nem lesz az enyém. Gondolod, hogy azon nyelvek beszélői, amelyekben ez a megkülönböztetés létezik, pont úgy fogják fel a világot, mint mi? Már az is elárul egyet s mást egy ilyen kultúra gondolkodásmódjáról, hogy egy bizonyos szó, mondjuk a „férjem” melyik birtokos ragot kapja.

Minden nyelv mást emel ki az élményvilág végtelen lehetőségeiből, más fontos és más logikus benne. Az előző példák a látványosabb különbségek közé tartoznak, de más nyelven valójában minden egy kicsit máshogy áll össze, mint magyarul. Olyan nyelven mondani valami egy bizonyos múlt időben, amelyben még háromfajta múlt létezik, nem ugyanaz, mint magyarul mondani valamit múlt időben.

Miért fontos ez? Mert a tapasztalatlan nyelvtanuló a saját nyelvére próbál fordítani, ráadásul a latinórából kifejlődött nyelvtanítási módszer is sokszor ezt szorgalmazza. A fordítás pedig az esetek többségében *megakadályoz* abban, hogy megismerhesd a másik valóságot. Nem tudsz beutazni egy országot, ha minden este haza kell térned a saját ágyikódba. Lehet, hogy nyugtató érzés, csak, amellet, hogy kissé unalmas, lehetetlenné teszi, hogy behatolj a másik kultúra bel-sejébe. Ha fordítasz, mindig csak bevásárlóturista maradsz, aki a há-tárállomástól az üzletközpontig ismeri az utat, és fogalma sincs a hely-lyegéről.

Ha tényleg a magadévá akarod tenni az új nyelv logikáját, akkor ide-iglenesen félre kell tenned a tiédet. Nem azon érdemes gondolkodni, hogy mi egy szó, kifejezés, nyelvtani forma megfelelője *magyarul*. Arra kell rájössz, hogy mi a szerepe az ő világukban, és hogyan kapcso-lódik a rendszer többi részéhez. Ehhez pedig már az elejétől az új nyelven kell gondolkodnod.

A kezdők előtt ez titokzatos csodának tűnik. Noha van egy-két trükkje, nem akkora ördögösség, és általa egyszerre az új nyelv bel-sejében találsz magadat. Valójában ekkor kezd összeállni az új világ. Az anyanyelv mankója nélkül válik érdekessé az egész folyamat. Le-fordítani nem tudod a szavakat, de *érted, hogy mit jelentenek egy hely-zetben*, és tudod használni őket.

A fordítás és a tolmácsolás izgalmas szellemi kaland – amikor már jól ismered mind a két kultúra világát. Ebből is sokat tanulhatsz, de az új nyelvű kommunikációhoz egyáltalán nincs rá szükség.

Akárhány évesen tudsz nyelvet tanulni

A fészekhágyó madarak fiókái kikelés után néhány órára különleges állapotba kerülnek. Az ilyenkor megpillantott mozgó lény vagy akár tárgy *bevésődik* az agyukba, és ettől kezdve az életük árán is követik. Normális esetben az imádat tárgya az anyamadar, de megteszi a rájuk ültetett kotlóstyúk, vagy akár egy madzagon huzigált léggömb is. Sőt: maga Konrad Lorenz osztrák etológus¹⁷ is, aki – a jelenséget nem ismervén – akaratán kívül így vált egy fészekaljnyi nyárilúd-fióka rajongásig szeretett anyukájává. A libamamaság nagy felelősséggel és sok bonyodalommal járt, ám cserébe fény derült a bevésődés titkaira, ráadásul a tudós később Nobel-díjat is kapott, úgyhogy végül is mindenki nyert az ügyn.

Sokan feltételezik, hogy valami hasonló játszódik le kisgyermekkorunkban a beszéddel. A korai, fogékony időszakban működik bennünk egyfajta nyelvi mágnes, aminek aztán egyre inkább gyengül az ereje. Vizsgáljuk meg ezt az elméletet! Vajon tényleg találunk-e olyan korszakot az ember életében, amelyik a nyelvtanulás szempontjából különleges fontossággal bír? A „vadgyerekek” esete azt mutatja, hogy igen.

Noha sok legenda is kering a témában, tényleg megesik, hogy vadállatok felnevelnek egy-egy elkóborolt kisgyereket. A *dzsungel könyve* is egy ilyen história irodalmi feldolgozása, persze a valóság némileg más. A farkasok között felnőtt ember farkasnak hiszi magát, és ennek megfelelően is viselkedik: négykézláb jár, farkashangokat hallat, és természetesen nem tud beszélni. Amikor felfedezik, és emberek közé viszik, megpróbálják a társadalom szabályaira szoktatni – többnyire elég szerény sikerrel. A farkas-ember éles megfigyelőképességgel és egyéb különleges tulajdonságokkal, például kifinomult szaglással bír. Ugyanakkor sok szempontból az értelmi fogyatékosokhoz hasonlít, egyebek mellett sohasem tanul meg folyékonyan beszélni. Úgy tűnik, az idegrendszere a mienktől eltérő pályán fejlődött, és ezt már nem lehet visszakanyarítani.

Igen ám, csakhogy milliárdnyian beszélünk több nyelvet ezen a bolygón. És, noha nehéz megbecsülni, hogy ebből hányan tanultak meg felnőttkorban jól, a szám a legszűkebb becslés szerint is százmilliókra rúg. Ha a gyermekkor után becsukódna bennünk a nyelvkapu, ez nem lenne lehetséges. A vadgyerekek esete csupán azt mutatja, hogy

17 Etológia: a biológia egy ága, az állati viselkedés tanulmányozása.

ha valaki *egyáltalán* nem tanult meg gyerekkorában beszélni, az később már nem is fog. Amennyiben kiskorban kiépítettük a beszédhez szükséges idegpályákat, nagyon is képesek vagyunk további nyelvek befogadására.

A gyerekek a legtöbb felnőttöz képest valóban játszi könnyedséggel tanulnak meg nyelveket, de ez vajon a képességeikből adódik-e? Végezz csak el egy gondolatkísérletet! Tegyük fel, hogy nincsenek kötelességeid. Sem pénzkeresés, sem „tanulás”, sem házimunka; nem vagy felelős senkiért. Annyit alszol, amennyit csak akarsz. Egész nap játszol, állandóan van veled valaki, folyamatosan beszélnek hozzád egy új nyelven – lassan, egyszerűen, százszor megismételve ugyanazt. Imádsz szavakat kiadni, kísérletezni a hangoddal. És más dolgod sincs, mint hogy kedves, mosolygó emberekkel légy együtt, akik örömmámorban törnek ki, amikor kimondasz egy új szót. Mivel ők döntenek el, hogy mi történik veled, nagyon-nagyon ki akarod fejezni nekik a vágyaidat. Gátlások nélkül, azonnal kimondasz bármit, ami eszedbe jut, akkor is, ha egy szónak csak a negyedét tudod. És nem ám a relativitáselméletről vagy a foglalkoztatáspolitikáról kell társalognod, hanem arról, hogy kérsz-e még málnaszörpöt és hány bocit láttál.

Szerinted egy-két évnyi ilyenfajta játék után képes lennél rá?

Valószínűleg nem mi fogjuk kideríteni ezeken a lapokon, hogy *valóban* könnyebb-e gyerekkorban nyelvet tanulni. Erről a terület kutatói is elég sokat vitáznak (mindenféle nyelven). De még a beszéd azon részeinél is, amelyekben a gyerekek látványosan jobban teljesítenek (mint például a kiejtés) felmerül, hogy ez a jobb képességüknek tudható-e be, vagy inkább a *hajlandóságuknak*. A gyerekek nem haboznak, nem kétkednek, nem várnak el maguktól mindenfélét – belépnek, és csinálják. Mondják, utánoznak, mutatják, megfogják a ruhád szélét és odahúznak.

Vajon mi történik, ha ugyanezt megteesszük felnőttként? Ha kipróbáljuk, megtudjuk. Ezután még mindig kiderülhet, hogy a kétévesek agya hatékonyabban teljesít bizonyos téren – de erre egyelőre ne vegyünk mérget.

Ha Cato nyolcvanéves korában meg tudott tanulni görögül, elképzelhető, hogy neked is van reményed negyvenévesen? Valójában a késő öregkorig mindenféle korban találkozhatunk jó nyelvtanulókkal. Száz év felett lehet, hogy kicsivel több optimizmus kell hozzá – bár ki tudja, hátha a túlvilágon is hasznosak a nyelvek. Időskorban keveseb-

ben vágnak új dolgokba, talán azért, mert úgy gondolják, hogy minek, vagy nem bíznak magukban. Hány gyerekben merül fel ilyesmi?

Valószínűleg minden életkorban egy cseppet másképp tanulunk a leghatékonyabban. Ifjúkorban hajlékonyabbak és duzzadóbbak vagyunk, idősebben viszont tapasztalathegyekkel rendelkezünk, ami remélhetőleg némi bölcsesség alapjául szolgál. Jobban tisztában vagyunk magunkkal, és tudjuk, hogy mitől döglök a légy. Elég fura lenne, ha pont az eszünket nem tudnánk a tanulásban kamatoztatni.

Beszélve tanulsz meg beszélni

Tegyük fel, hogy még sohasem ültél biciklin. Semmi gond – mindenki tudja, hogy ilyenkor mi a teendő: beiratkozol egy kerékpáros tanfolyamra. Elmész egy épületbe, ahol hús szobabicikli áll egy teremben. A diákok nyeregre pattannak, és kezdetét veszi az oktatás...

A legtöbben nem vennének részt ilyen kerékpáros tanfolyamon. Nyelvtanfolyamon azonban minden további nélkül igen. Miért gondold, hogy nyelvet meg tudsz tanulni olyan környezetben, ahol nem mész sehova? Nem gurul a jármű, a helyzetnek nincs tétje, már a negyedik vizsgát teszed, de valóságos külföldivel még nem találkozta.

Némi iránymutatás akármelyik terület szakértőitől jól jöhet, de ha ezzel egyidejűleg nem jársz ki a terepre, ahol kipróbálsz a kerékpárt – vagy a nyelved –, akkor egy igazi helyzetben bepottyansz az első árokba. Folyékonyan és természetesen nem tanteremben, egy csomó másik magyartól tanulsz meg beszélni. Még attól sem, hogy hallgatod a tanárt.

De hát hogy beszéljek anyanyelvűekkel, ha nem tudok semmit? – gondolhatod. Részben erről szól ez a könyv. És már most itt az ideje hozzászoktatni magad a gondolathoz, hogy a legtöbbször nem emberevő, és nem fogja leharapni a fejedet, amikor ráköszönsz. Hidd el, a saját nyelvüket és kultúrájukat ők tudják a legjobban. Ha lázba jössz a tanteremtől vagy a strukturált helyzetektől, akkor persze elmehetsz oktatásra is, csak az *önmagában* nem elég. Az órán megszerzett tudást valóra kell váltanod, a magadévá kell tenned, ez pedig úgy nem megy, hogy otthon is tekered minden este a szobabiciklit. Kint az utcán rögtön kiderül, mit kell tenned, hogy tényleg forogjon a kerék – vagy a nyelved.

Ez konkrétan azt jelenti, hogy ha tényleg meg akarsz tanulni beszélni, másra kell fordítanod az energiád nagy részét, mint amit valószí-

núleg hittél. Kevesebb „tanulásra” lesz szükséged és több beszédre. Szavak „megjegyzése” helyett arra kell koncentrálnod, hogy (lehetőleg anyanyelvű) beszélőket találj. Hogy hol lehetsz ilyen egyéneket, és miképpen használd ki a velük töltött időt, arról olvashatsz *A mentor* című fejezetben.

Emellett járhatsz tanfolyamra, órára, de kezdj megbarátkozni azzal, hogy *a mentor jóformán nélkülözhetetlen része a tanulási folyamatnak*, és nem akkor, amikor már jól tudod a nyelvet, hanem most. Éppen ettől fogsz jól tudni – minden más csak pótmegoldás. Az internet korában akkor is szert tehetsz anyanyelvű beszélgetőtársra, ha hegy-csúcson épült kunyhóban laksz, száz kilométerre a legközelebbi településtől.

Ha csakis olvasni akarsz, akkor egy kicsit más a helyzet – ez majd a *Célok*-nál, a 267. oldalon kiderül. Amúgy meg rengeteg érdekes kiegészítő tevékenységgel fűszerezheted a tanulásodat, de *ha folyékonyan akarsz beszélni, akkor már az elejétől beszélned kell*.

Kell egy cél

Ha már a biciklizésről volt szó, tegyük fel, hogy az állóképességedet szeretnéd növelni. Mi vonzóbb: lenyomni száz kilométert körbe-körbe a pályán, vagy lekarikázni a Balatonra? Az utóbbinál ugyanannyit tekersz, mégsem nézegeted folyton a kilométerórát, hisz akad bőven egyéb látnivaló. Húz a cél is, és fantasztikus érzés, amikor a Velencei-tónál arra gondolsz, hogy már mennyit megtettél. A végén sokkal

inkább érezheted, hogy véghezvittél valamit, és még a tóban is megfürödhetsz. Arról nem beszélve, hogy dimbeken-dombokon, kátyús úton a biciklizés több oldalával találkozol, mint a steril pályán. Amikor csak úgy keringsz körbe-körbe, megfogható cél nélkül, olyan, mintha nem is lenne valóságos az egész.

A nyelvtanulásnak is van egy titka. Bármilyen furcsának tűnik, könnyebben megy, ha nem az lebeg előttünk, hogy elsajátítsuk a nyelvet, hanem *van valami más célunk, amihez a beszéd csak eszköz*. A nyelv nem önmagáról szól, hanem az életről, és a szavak helyzetekben rögzülnek a legkönnyebben. Közös főzés, madárgyűrűzés, polcácsolás közben úgymond mellékesen szedjük fel az odakapcsolódó szókinccset, akár a gyerekek.

Úgyhogy miután találtál anyanyelvűeket, olyan helyzetekre lesz szükséged, amelyekben közösen, beszélgetve *csináltok* valamit. A legjobb valamilyenfajta alkotás, együttes munka, amihez szót kell értenetek egymással, hogy jó legyen a végeredmény. Ennek a részleteire kitérünk az *Anyanyelvi környezetnél*. A lényeg, hogy egy közeli, konkrét cél sokkal több mindent mozgósít az idegrendszeredben egy távoli, elvont célnál. Kissé különös csak azért kúszni négykézláb a cserjésben, mert ez a feladat. Bezzeg, amikor tudod, hogy ott vesztetted el a pénztárcádat, bemászol az utolsó vadrózsabokor alá is.

Rengeteg idő van

Ha jó biciklista akarsz lenni, edzened kell. Vajon az egyéb teendőid mellett mennyi idő van erre? A legtöbb ember igencsak elfoglalt. Hetente egyszer-kétszer jó, ha fel tudja dobni a gépet a csomagtartóra és ki tud menni egy kerékpározásra alkalmas helyre.

Ha viszont biciklivel jársz munkába, mindennap gyakorolsz! Könnyen előfordulhat, hogy ehhez a munkahelyed és a lakásod közötti főút helyett más útvonalat kell felfedezned, és talán tiszta inget is kell vinned magaddal. Egy cseppet alakítanod kell a szokásaidon, de némi körültekintéssel megoldható. A változtatástól mellesleg valószínűleg izgalmasabb, kalandosabb lesz az életed. A kerekezést életmóddá téve alig kell időt elvenned más tevékenységektől, mégis sokat fogsz tekerni, ráadásul valós élethelyzetekben. Tudsz elengedett kormányral menni? Akkor is, amikor jobbra-balra szatyor csüng rajta, a csomagtartón pedig zöldséggel teli láda terpeszkedik? Az egyensúlyérzékedet igencsak fejleszti.

Talán még a félénkségnél is többen említik nyelvtanulást akadályozó tényezőként az időhiányt. A mai emberek nagy részének egyszerűen nincs ideje arra, hogy annyit foglalkozzon *külön* a nyelvvél, amennyi a természetes, folyékony beszédhez szükséges. Ezért kell beépítened az életedbe. Meg kell találnod, hogyan tudod az amúgy is végzett tevékenységeidet átállítani az új nyelvre. Így több legyet is ütsz egy csapásra: amikor nyelvóra helyett a kedvenc időtöltésed keretében foglalkozol az új nyelvvél, jobban fogod élvezni. És a valóságos életed valóságos helyzeteiben előjövő szavakra jobban fogsz emlékezni.

Talán azt gondolod, hogy az életedben nincs elég olyan helyzet, amelynek részévé tudod tenni az új nyelvet. Amennyiben a Himalájában lakó remete, esetleg némasági fogadalmat tett szerzetes vagy, ez sajnos igaz. Minden más esetben parlagon heverő lehetőségek serege várja, hogy kiaknázd. Tulajdonképpen még ebben az életedben akárod használni az új nyelvet? Ha igen, akkor itt az idő elkezdeni!

Az európai nyelvek könnyűek

A fehér ember tévhite, mely szerint a törzsi nyelvek primitívek, a szokásos előítélet mellett a pidzsinből ered. Azt hitték, azért beszélik a színesbőrűek olyan gyalázatosan leegyszerűsítve a nyelvüket, mert az övék is kezdetleges. Ehhez képest a világ minden táján előfordulnak olyan nyelvek, amelyekben több tucat igemód létezik. Másképp ragozod az igét, ha láttad a történést, ha hallottál róla, ha kézzel, lábbal, bottal, térddel, könyökkel, nyállal végezték, ha álmodtad és így tovább. A híres cseroki indiánok nyelvében valamennyi lehetséges elő- és utórag-kombinációt, képzőt számolva minden szabályos igének több mint húszszer formája lehet. Még ha nem is mindegyik használatos, a maradék is nagyságrendekkel több, mint amivel a legösszetettebb igeragozású európai nyelvben találkozol.

Ha azt hitted, hogy a francia nyelvtan nehéz, nézd meg ezt az eszkimó mondatot: *Qanniqlaunngikkaluaqtuq aninngittunga*¹⁸. Hogyan állsz neki egy olyan nyelvnek, amelyben a kötőszavakat is beleértve minden az ige ragja? Az afrikai nyelvek jelentős része tíz-húsz névszói osztályt tartalmaz, amelyeket *mind másképpen kell ragozni*. Mi ehhez képest a *der-die-das*? E nyelvek ráadásul többnyire tonálisak, és náluk a hanglejtés nemcsak egy szó jelentését változtathatja meg, mint a kínaiban, de a nyelvtani kategóriát is!

18 Bár nem havazik túlságosan, nem megyek ki. Forrás: Wikipédia.

A nyelvtanról szóló fejezetben, a 169. oldalon találsz néhány további példát a távoli nyelvek sajátosságaira. Ha nem foglalkoztál a témával, el sem tudod képzelni, hogy miféle lehetőségek léteznek a világ beszédeiben. És e minták nem párjukat ritkító kivételek, hanem általános jelenségek az emberi nyelvekben, amelyekből sokféle írni-olvasni nem tudó földművesek simán csevegnek fél tucaton.

Ezt tartsd szem előtt, amikor nekiveselkedsz egy indoeurópai nyelvnek. Mi az a néhány eset a máshol található formák kavalkádjához képest? Ha az európai nyelvek nem lennének különlegesen könnyűek, esély sem volna arra, hogy tudatos nyelvtanulós módszerrel meg lehessen közelíteni őket.

Született nyelvtehetség vagy

Minden normális ember egészen apró korában megtanul beszélni. Ez kétségbevonhatatlan tény. A nyelv elsajátításához nincs szüksége tanárra, oktatásra, magyarázatokra, csak példákra és helyzetekre. Az, hogy el tudod olvasni ezeket a mondatokat, ékes bizonyítéka tökéletes nyelvtanuló képességednek.

Azok az emberek, akik vegyes nyelvű vidéken élnek, és kapcsolatba is kerülnek más népcsoportokkal, ugyanezt több nyelven művelik. Egyesek gyermek-, mások felnőttkorukban sajátítják el a közöttük lakó népek beszédét, mindenesetre a világ sok táján teljesen megszokott, hogy iskolázatlan falusiak kiválóan beszéljenek öt nyelven. Ezek gyakran különféle nyelvcsaládokba tartoznak, és jóval bonyolultabb szerkezetűek bármelyik európai társuknál. Semmi gond, a helyiek úgy váltogatják őket, ahogyan mi a számítógépes programokat. Vajon nehezebb lenne a felfogásunk a nyugat-afrikaiaknál vagy a pápuáknál?

Időnként találkozom olyanokkal, akiknek a viselkedése alátámasztja ezt az elméletet... De komolyan belegondolva: teljesen nyilvánvaló, hogy ugyanabban az élethelyzetben te is megtanultad volna azokat a nyelveket. Az egyetlen, ami elválaszt téged a féltucat nyelvtől, a helyzet, amelyben ők benne élnek, te pedig nem. A képességeid gyermekkorod óta tétlenül szunnyadnak – talán eljött az idő felébredszteni őket. Ehhez a megfelelő módszereken kívül, amelyekről mindjárt olvasni fogsz, igazából csak arra van szükség, hogy újra bízni kezdj magadban.

Minden nyelv ugyanazokon az elveken alapul, csak a részletek mások. Minden háznak ugyanabban a gravitációban kell megállnia, és

védenie az időjárás viszontagságaitól. Egy ügyes kőműves, aki évtizedek óta emel házakat téglából, könnyen meg tud tanulni vályogból, fából, szalmából vagy jégből is építeni. Az új anyagokat, technológiát a legkönnyebben úgy ismeri ki, ha ellesi azoktól, akik már régen ezzel dolgoznak.

E bolygón rajtunk kívül is élnek bonyolult rendszerekkel kommunikáló lények, mint például a cetfélék. Ám ahogyan nem valószínű, hogy megtanulunk bálnául énekelni, ők sem igen fognak egy nap magyarul megszólalni, mert a rendszerük másképp működik. A beszéd az emberi faj egyik legjellemzőbb sajátossága, épp olyan természetes képességünk, mint a hódoknak a várépítés vagy a sólyomnak a repülés. Ha még nem tetted volna meg, itt az idő beismerni magadnak: emberi nivoltodból adódóan tökéletes nyelvtanulóbjajnok vagy.

PONT TE TUDOD MEGCSINÁLNI

„Hát, jó, lehet. Biztosan van, aki meg tudja csinálni. De én akkor sem tudom, mert...” – sietnek gyorsan megállapítani egyesek. Gyakran, amikor embereknek lehetőségük támad elsajátítani valamit, vagy új megközelítéssel szétosztatni egy tanulási problémát, igazából oda sem figyelnek. Azzal vannak ugyanis elfoglalva, hogy kifogásokat keressenek: miért ne próbálják meg. A felhozott ürügyek a leggyakrabban megváltoztathatatlanak hitt tulajdonságok képét öltik. Igen-igen, te meg tudod csinálni, hiszen *yptmrdl* vagy. Én *xbrzmgh* vagyok, ezért képtelen lennék rá. A *xbrzmgh* helyébe szinte bármit mondhatunk, bár a legjobbak az eredendő, lehetőleg született vagy annak hitt személyiségvonások, amelyek felmentenek a tevékenység alól. Illetve a külső körülményeket szokták még okolni, ezekből messze a legnépszerűbb az „időhiány”. Gyorsan rántsuk le a leplet a leggyakoribb, divatos jelszavakról, hogy utána tényleg belemerülhessünk a játékba.

Idő

Talán a legnépszerűbb kifogás a „Nincs időm.” Aha. Első hallásra logikusnak hangzik, hiszen a legtöbben ismerjük ezt a problémát. Annnyira, hogy már el sem gondolkodunk rajta, pedig néha hasznos lenne. Mit jelent az, hogy „nincs idő”? Kiesett a zsebedből?

A „nincs időm” igazából azt jelenti, hogy az illető *mást csinál* az idejében. Mintha a testépítő izomkolosszus szabadkozna az öreg néninek: „Sajnálom, ma már kinyomtam tíz tonna vasat, nem maradt erőm, hogy felvigyem önnek ezt a két kiló paradicsomot a másodikra.”

A „nincs időm”-kifogás talán igaz a szibériai fegyenctelepen, ahol a rabok napi 16 órában csákányozzák a tundrát. Csakhogy még ilyen körülmények között is tanulnak meg nyelveket emberek! Reméljük, a te életed valamivel szabadabb ennél. Ráadásul a továbbiakban jórészt a már úgyis végzett tevékeniségeidet fogjuk felhasználni nyelvtanulásra, úgyhogy sajnos ki kell rántanunk a szőnyeget e szép kifogás alól.

Bátorság

Érdekes, hogy a teljes népességből mennyivel többen hiszik magukat félénknek, mint akiket a környezetük annak tart. „Te talán képes vagy odamenni és kinyitni a száját – én félénk vagyok, nekem ez nem megy.”

Annál biztosan nem vagy félénkebb, mint amilyen én voltam tizenhét éves koromban, kivéve, ha begyógyaszerezve mackózol egy zárt intézetben. Az utcára még éppen ki mertem menni, de elég húzós volt. Az egyszerű, mezei nyámnylaságban, a visszahúzóadásban és a döntésképtelenségben éppúgy szaktektentély vagyok, mint az egész napon át tartó rettegésben, a sikító rémületben, az ájulásszerű pánikban, a szó szerint vett reszketésben és a félelem többi, izgalmasabb fajtájában. A kimászás egyik legjobb módja, hogy spekulálás helyett elkezdj *cselekedni*. Kezdheted apró lépésekkel is, olyan kicsikkel, amelyeknél még biztonságban érzed magad. A lényeg az, hogy megmozdulj. A félénk emberek nem tudják, hogy a maguk elé vetített képeknél és hangoknál mennyivel nyugtatóbb, biztonságosabb és barátságosabb a valóság. Amikor félelemkeltő gondolatok sorozatgyártása helyett elkezdesz odafigyelni a külvilágra, a legnagyobb megdöbbenésedre azt tapasztalod, hogy minden rendben. A félénk emberek számára a valóságos élményvilág tiszta felüdülés.

Sőt elárulok egy újabb titkot: a félénk közeledés a kultúrák többségében jól beválik. Néhol be kell rúgnod az ajtót, különben nem vesznek észre, de ez a ritkább. Amikor a kezedet tördeled és egyik lábadról a másikra állsz, az emberek érzik, hogy veszélytelen vagy, és ez a legtöbbször rokonszenvet kelt. „Csak egy ártalmatlan kis lény vagyok” – sugárod szégyenlős mosollyal (közben nyugodtan lehetsz

ötvenéves, kétméteres és százkilós). „Valahogy idekerültem ebbe a nagy zajos világba, jaj!” Segíteni fognak. Nem mindenki, de a legtöbben. Minél őszintébben kétségbe vagy esve, annál jobban működik.

Aki tényleg nagyon-nagyon félénk, terápiába is elmehet, de ez csak az előkészítés. A tényleges változást az hozza, hogy kilépsz a valóságos világba, és élményeket szerzel. Ez öngerjesztő folyamat – minél több kellemes tapasztalatod van, annál bátrabb és felszabadultabb leszel, ami még több jó élményt hoz.

A félénk emberek nem szeretnek félénkek lenni, és titkon sokszor arra vágnak, hogy rettenthetetlen hősök legyenek. Ha nincs más dolgod, hajrá, de a sárkányölő kard mellőzhető a felszerelésből. Éppen csak egy picit bátorság kell, mint a síelésnél, hogy elmozdulj a dombtetőről. Választhatsz szelíd dombot is, és miután megindult a léc, meggy magától. Fölösleges vadul zúgni, szépen óvatosan is csúszkálhatsz, amíg megjön a biztonságérzeted és a bátorságod.

Ész

Egy másik kedvenc ürügy az elmebeli képességek hiánya. „A többieknek jó a felfogása, de nekem nem veszi be az agyam ezt a sok izét. Már a suliban sem ment. Egyszerűen nem vagyok elég okos hozzá.”

Hát ez éppenséggel előfordulhat. Tegyük egy próbát! Megérted-e ezt a bekezdést? Amennyiben nem, megírom a felmentést, bár nem tudom, elfogadják-e. Ha viszont képes vagy felfogni elvont témáról szóló szövegeket, akkor sajnos, ki kell ábrándítsalak. A kvantummechanikát illetően nem mernék nyilatkozni, de nyelvek befogadására az agyad tökéletesen alkalmas.

Ez elég szomorú, tényleg egyszerűbb lett volna egy hibás *nyelvgén*, és már mehetnél is internetezni. Ráadásul jogosan sajnálhatnád magad, és elképzelhetnéd, hogy mennyi nyelvet megtanulnál, ha tehetnéd. Pech.

Így most kénytelen leszel egy kicsit konkrétan megvizsgálni a dolgot, és felfedezni, hogy miért is nem ment *valójában*. Lehet, hogy egyszerűen nem érdekelt az egész? Talán még most sem érdekel, csak valami miatt muszáj. Remélem, a könyvnek legalább a közepe felé kedvet kapsz, különben inkább keress valami olyasmit, ami lázba hoz. Aki nem szereti a kalandparkot meg a fagyizót, ne kényszerítse magát rájuk!

Egy másik, elég valószínű lehetőség, hogy nem jól csináltad. Mindjárt lesz alkalmad megtapasztalni más megközelítéseket. Ha eleget kipróbálsz, rájössz, hogy melyiken szívja be az agyad legjobban a nyelveket.

Az is lehet, hogy túl szigorú voltál magadhoz. Néha, amikor szigorú velünk valaki kiskorunkban, észre sem vesszük, és ugyanazt csináljuk magunkkal később. Nem attól fogsz nyelveken beszélni, hogy mindennap négykor felkelsz és jégkockákat tömködsz a füledbe. Akkor vagy hatékony, amikor megtalálod, hogy mit csinálsz szívesen az új nyelven.

Egyetlen esetben nincs valami sok sütnivalód: ha a saját vélt korlátaidat ismételteted magadnak, ahelyett, hogy felfedeznéd, milyen irányból fogod fel könnyen a dolgokat.

Szorgalom

Egyszer egy hippitáborban tartottam Természetes Nyelvtanulástanfolyamot¹⁹. Lustáknak való nyelvtanulásként hirdettem meg, gondoltam, ez abban a környezetben vonzó lesz, és be is vált. Másnap odajött egy török lány: „Hallottam, hogy érdekes volt a tanfolyam. El is akartam menni, csak – túl lusta voltam...” – közölte önironikus mosollyal.

Mindent túlzásba lehet vinni, de amúgy a lustaság a tanulásban ropant értékes tulajdonság. A lusta ember eleve nem hajlandó arra a sok felesleges macerára, amit a hivatalos álláspont szerint meg kellene tennie, így rengeteg ideje marad olyasmikre, amikkel valóban beszívhatja a nyelvet. A lustaság biológiailag adaptív tulajdonság, egész egyszerűen hatékonyságot jelent. Minek pazarolja a tigris rohangálásra az energiáját, mikor teli a bendője?

A lustaság persze nem azt jelenti, hogy nem csinálunk semmit. Azt az állapotot halálnak nevezik, és gyanítom, hogy nem alkalmas a nyelvtanulásra. A stratégikusan alkalmazott lustaság azt jelenti, hogy csakis tényleg értelmes (egyben kellemes) tevékenységekbe vagy hajlandó energiát fektetni. Ebből elég sok lehet passzív, heverészős is, ha éppen ez fekszik neked. Igazából még a tévé elől sem kell felkelned, elég, ha átváltod más nyelvére a csatornát.

19 A nemzetközi hippik között egyébként hemzsegek az ügyes nyelvforgatók. Még franciák is!

– Ezt leveszem. – Ennek nem örülök. (maszáj)

Mind a szorgalom, mind a kitartás hiánya nagyon gyakran valami egészen másra megy vissza, mégpedig arra, hogy nem hiszünk magunkban. Amint elkezdjük érezni, hogy ez igenis megy nekünk, rögtön megjön hozzá a kedv és az energia.

Kitartás

„Jaj, tudod, nem vagyok elég kitartó a nyelvekhez!” – hallok időnként emberektől. Ezt ugyancsak kitartóan bírják ismételtetni, akár tíz éven át ugyanazon a hangszínen, amin először hallottam, amikor találkoztunk. Ezt nevezem! Ha ilyen következetes hittel vetné rá magát a nyelvekre az illető, már egy fél tucatot maga mögött tudhatna.

Egyébként nagyon megértem, mert én sem vagyok kitartó. Sosem gondolok az egészre, mindig csak arra, hogy milyen érdekes az éppen következő kis rész, és milyen fantasztikus lesz, amikor tudni fogom. Aztán persze másnap megint jön egy érdekes rész, és utólag visszaneézve lehet, hogy kitartásnak tűnik a kíváncsiság, pedig csak szeretek szórakozni. Nem sok mindenkit hallottam még panaszkodni, hogy nincs kitartása a sütiévéshez vagy ahhoz, hogy megmasszírozzák a hátát. Ami most következik, lehet, hogy néha egy kicsit aktívabb, de ugyanolyan jó érzés. Kalandra fel!